

Azadlıq şərqisi

Caz yalnız musiqi deyil, həyat, düşüncə tərzidir

Əbəs yerə demirlər ki, musiqi ruhun qidasıdır O, dil, din, irq, millət, cinsiyyət fərqi qoymadan hər yaşdan, hər mədəniyyətdən olan insanlara təsir edir, ruhunu yüksəldir. Musiqi insanlara yaşadıqlarını, sözlərlə ifadənin yetərsiz olduğu, hiss etdiklərini ifadə edə bilmədiyi məqamlarda yardım edir. Caz kimi...

Qərbi Avropa və Qərbi Afrika musiqilərinin sintezi olan cazı vaxtilə ABŞ-də istismar edilən hüquqsuz zənci əhalisi, öz vətənlərindən didərgin salınmış kölələr yaradıb, musiqi ilə təskinlik tapıblar. XX əsrin əvvəllərində musiqidə yaranmış bu istiqamət Afrika ritmləri, ritual şənliklər, iş və dünyəvi mahnıları, keçmiş əsrlərin Amerika musiqisini əhatə edir. Caz musiqisi insan ləyaqəti, demokratiya və vətəndaş hüquqları axtarışlarından ayrı-seçkiliyə və irqçiliyə qarşı mübarizəyə qədər dünyəvi mövzulara, eləcə də insanlar arasında empatiya, dialoq və qarşılıqlı əməkdaşlığın gücləndirilməsi kimi məsələlərə güclü bədii təkan verir. Məşhur müğənni, bəstəkar Nina Simonun da dediyi kimi: "Caz yalnız musiqi deyil, həyat, var olma, düşüncə tərzidir".

2012-ci ildən etibarən UNESCO-nun sülhməramlı səfiri, Caz İnstitutunun rektoru, dünyaşöhrətli caz pianosu Hörbi Hənkokun təşəbbüsü və UNESCO-nun təşkilatçılığı ilə hər il aprelin 30-u Beynəlxalq Caz Günü kimi qeyd olunur. Dünyanın 190-dək cazsevər ölkəsində bu gün konsert proqramları, festivallarla yadda qalır. Bu əlamətdar gün 2017-ci ildən etibarən ölkəmizdə də geniş şəkildə qeyd olunur.

Cazın əsas xüsusiyyətləri improvizasiya, ritm sərbəstliyi və geniş melodik nəfəsdən ibarətdir. Ritmdəki müntəzəm vurğuların və bu vurğulardan yayınmaların mövcudluğu caz musiqisinə özünəməxsus rəngarənglik verir. Bu gün bütün dünyada azadlıq şərqisi kimi səslənən cazın öz qolu, axarı və cəzəbmə qüvvəsi var. Məsələn, Braziliya, Kuba, Polşa, Azərbaycan və digər ölkələrdə cazın spesifik çalaları mövcuddur. Xalq musiqisi və muğam harmoniyası ilə birləşdirilərək ifa edilən Azərbaycan cazı dünyada öz unikalılığı ilə seçilir.

Azərbaycan cazının bünövrəsi ötən əsrin 30-cu illərinin sonunda görkəmli musiqi xadimləri Niyazi və Tofiq Quliyevin yaratdıqları "Dövlət cazı" adı ilə tanınan Dövlət Estrada Orkestri tərəfindən qoyulub. Ansamblın ilk tərkibi üç trombon, eyni sayda truba, beş saksafon, royal, gitara və zərb alətlərindən ibarət olub. Orkestrin ilk konsert proqramına klassik cazla birlikdə Niyazinin və Tofiq Quliyevin pyesləri də daxil edilib.

Böyük Vətən müharibəsi qurtarandan sonra "Dövlət cazı"nın rəhbərliyini Rauf Hacıyev həyata keçirib. Amma 1950-1960-cı illərdə SSRİ-nin Qərb əleyhinə yönəlmiş təbliğatı ölkədə cazın inkişafına güclü ziyan vurub. Ancaq bütün qadağalara baxmayaraq, bu musiqi janrının fanatları bir yerə toplaşır,

Qərb radiostansiyalarını dinləyir, sonra isə eşitdikləri musiqi parçalarını müstəqil surətdə ifa edirdilər. 1960-cı illərdə Qara Qarayev, Niyazi, Tofiq Quliyev və Rauf Hacıyevin dəstəyi və rəhbərliyi ilə Azərbaycanda estrada və caz musiqisinin ikinci həyatı başlayıb. Rafiq Babayevin rəhbərliyi altında "Qaya" kvarteti yaranır və nəhayət, Vaqif Mustafazadə dövrü başlanır.

Azərbaycan cazının inkişaf dövrü dünya lirik cazının banisi sayılan musiqiçi və bəstəkar Vaqif Mustafazadənin adı ilə bağlıdır. O, musiqiyə hamı kimi yox, fərqli, yeni nəzərlə baxırdı. Bəstəkarın musiqisində, duyumunda Qərbin caz üslubu, elementləri ilə yanaşı, Şərqin qəlbi rıqqətə gətirən duyğu çalarları görünürdü. Təsadüfi deyil ki, onu Azərbaycan Muğam Caz Hərəkatının memarı adlandırırlar. Vaqif Mustafazadənin barmaqları pianonun dillərinə toxunduqca dinləyicilər heç vaxt eşitmədikləri musiqinin seyrində özlərini unudurdular. Gözəl qəlbi, humanist xarakteri ilə seçilən musiqiçi bunu öz əsərləri ilə bir növ tamamlayır, bütövləşdirirdi.

Dövrünün bir çox görkəmli caz sənətkarının, o cümlədən Con Koltreyn, Bill Evans, Con Maklaflin, Çik Koria və başqalarının istifadə etdikləri folk-caz, fyucn kimi cərəyanları öz yaradıcılığı üçün çıxış nöqtəsinə çevirib, onları parlaq surətdə tətbiq edən Vaqif Mustafazadə "muğam-caz" adlandırılan metod və üslub kateqoriyasını formalaşdırıb. Sənətkarın milli musiqi, xüsusilə muğam duyumu onun bütün yaradıcılığını idarə etmiş əsas amillərdən biri kimi həm caz yaradıcılığına təsir edib, həm də özünü ifadə etmə vasitəsinə çevrilib. Vaqif Mustafazadə ilk dəfə Gürcüstanda -Tbilisi Dövlət Filarmoniyasında "Qafqaz" caztriosunu, "Leyli" qadın kvartetini təşkil edərək, "Sevil" vokal-instrumental ansamblına və "Muğam" instrumental ansamblına rəhbərlik edib.

Vaqif Mustafazadə ənənələri bu gün də görkəmli musiqiçilər tərəfindən davam etdirilir. Azərbaycan cazının günümüzdə də dünyaya səs salmasında ölkəmizdə ənənəvi olaraq hər il baş tutan Bakı Caz Festivalının rolu böyükdür. 2005-ci ildən etibarən keçirilən tədbir ölkələr arasında mədəni töhfəni gücləndirmək, genişləndirmək, eləcə də dünya ölkələrinin mədəni irsini tədqiq etmək üçün böyük imkanlar yaradır.

*Ülkər XASPOLADOVA,
"Azərbaycan"*